

U Z A S A D N I E N I E

Ustalenie priorytetów dla wprowadzania nowoczesnej techniki do sądu wymaga właściwego określenia roli dotychczasowego protokołu sądowego oraz skonstruowania podstaw organizacyjno-prawnych dla funkcjonowania protokołu w postaci zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku (protokołu elektronicznego). Proponowane rozwiązania legislacyjne stanowią immanentną część postulowanej kompleksowej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, której celem będzie zapewnienie wszechstronnego wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w postępowaniu przed sądami powszechnymi.

Właściwe utrwalenie czynności procesowej jest niezbędne do jej należytego udokumentowania w aktach sprawy oraz do oceny prawidłowości przeprowadzonego postępowania, zwłaszcza w ramach postępowania odwoławczego lub wywołanego wskutek wniesienia skargi o wznowienie postępowania. W związku z powyższym w doktrynie częstokroć są podnoszone argumenty, że wyeliminowanie pisma z postępowania cywilnego nie jest możliwe. Niewątpliwie w najbliższej przyszłości całkowite wyeliminowanie na pewno nie nastąpi. Jednakże częściowe zastąpienie tradycyjnej postaci utrwalania poszczególnych czynności procesowych przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań technologicznych jest na obecnym poziomie rozwoju nie tylko możliwe, ale przede wszystkim niezbędne. Zasadność niniejszej koncepcji znajduje oparcie w licznych argumentach przemawiających za znaczną funkcjonalnością postulowanych rozwiązań legislacyjnych.

Technologie cyfrowe rejestrujące dźwięk lub dźwięk i obraz pozwalają na utrwalenie własnych sformułowań uczestników postępowania, niewystylizowanych przez inną osobą (vide wyrok SN z 21 lutego 1980 r., II KR 8/80, OSNKW 5 – 6/1980, poz. 52, s. 24 – 25). Każde powtórzenie grozi zniekształceniem wypowiedzi. Na gruncie obecnie istniejących rozwiązań legislacyjnych istnieją mechanizmy zabezpieczające wiarygodność spisanego protokołu, to jest art. 160 k.p.c., jednak niezbędne jest dążenie do wykorzystywania perspektyw stworzonych przez nowoczesne technologie. Zapis audio lub audio-wideo pozwala na gruntowną ocenę spontanicznych wypowiedzi.

Umożliwia on również pełne utrwalanie poszczególnych czynności, tak jak one w rzeczywistości wyglądały (vide wyrok SN z 15 października 1974 r., IV KR 228/74, OSNKW 1/1975, poz. 8). Obecnie częstokroć sędzia zmuszony jest przerywać wypowiedź

przesłuchiwanego lub ją modyfikować, a nawet skracać w celu dokonania zapisu. W efekcie może to prowadzić do licznych nieporozumień.

Zapis audio lub audio-wideo zapewnia także lepsze podstawy do oceny zebranego materiału dowodowego i kontroli instancyjnej niż tradycyjny protokół.

Przewodniczący jest ponadto zwolniony z konieczności dyktowania protokolantowi treści protokołu, co niewątpliwie zapewni mu pełną percepcję oraz przyczyni się do skrócenia czasu trwania posiedzenia.

Elektroniczny protokół, który może być sporządzony za pośrednictwem urządzeń utrwalających dźwięk lub równocześnie dźwięk i obraz, zapewnia bezspornie pełną realizację postulatu szybkości postępowania w dobie społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy.

Proponowane brzmienie art. 157 § 1 i § 1¹ k.p.c. zakłada współistnienie tradycyjnego protokołu sporządzanego przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego oraz elektronicznego protokołu. Jednak protokół pisemny będzie sporządzany na dotychczasowych zasadach tylko w przypadku, gdy ze względów technicznych utrwalenie przebiegu posiedzenia za pomocą protokołu elektronicznego nie będzie możliwe. Protokół elektroniczny oraz protokół sporządzany na dotychczasowych zasadach będą sobie równoważne pod względem skutków prawnych.

Protokół elektroniczny sporządzany będzie przez protokolanta za pomocą urządzeń i środków technicznych rejestrujących dźwięk albo obraz i dźwięk. Zgodnie z dyspozycją art. 9 k.p.c. strony i uczestnicy postępowania mają prawo do zapoznania się z aktami sprawy (tzw. dostęp do akt sprawy). Dyspozycja ta obejmuje również dostęp do elektronicznego protokołu. Prawo do dostępu do akt sprawy, polegające na możliwości wglądu do tych akt, regulują § 91 – § 98 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 249). Protokół elektroniczny, pomimo tego że będzie przechowywany na właściwym serwerze, będzie stanowił immanentną część akt sądowych (rozumianych funkcjonalnie). Strony i uczestnicy postępowania mają również prawo do otrzymywania odpisów, kopii i wyciągów z akt sprawy. W przypadku protokołu elektronicznego nie można jednakże mówić o jego kopii lub odpisie w tradycyjnym tego słowa znaczeniu. W świecie elektronicznym nie istnieje pojęcie oryginału i jego kopii. Można ewentualnie wskazać na „pierwszy zapis czynności”. Mimo zwielokrotnienia protokołu elektronicznego, każdy jego egzemplarz traktować należy na

równi z oryginałem ze wszystkimi tego konsekwencjami na gruncie procedury cywilnej. Stąd szczegółowego uregulowania wymagają czynności udostępniania takiego zapisu. Regulacja taka zostanie dokonana przez zmianę rozporządzenia – Regulamin urzędowania sądów powszechnych.

Jednak ustawowego uregulowania wymagała podstawowa kwestia – to jest czy i w jakim zakresie zapis protokołu elektronicznego powinien być wydawany stronom. Ze względu na konieczność zapewnienia ochrony wizerunku osób biorących udział w postępowaniu wyłączona została możliwość otrzymania przez strony i uczestników postępowania zapisu obrazu, jeżeli przebieg posiedzenia został utrwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk (projektowany art. 9 § 2 k.p.c.). Oznacza to, że nie będzie możliwe wydawanie zapisu wizyjnego, a możliwe będzie jedynie wydanie zapisu dźwięku. Jest to wystarczające w większości wypadków do umożliwienia stronom posługiwania się protokołem elektronicznym w celach procesowych, a jednocześnie ułatwia ochronę wizerunku osób występujących przed sądem. Zapoznanie się z zapisem obrazu możliwe będzie, w razie potrzeby, w siedzibie sądu lub, w przyszłości, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, jednak bez możliwości kopiowania zapisu.

Zmianę analogiczną do regulacji zaproponowanych w projektowanym art. 9 § 2 k.p.c. wprowadza się w art. 525, regulującym dostęp do akt sprawy w postępowaniu nieprocesowym. W tym przypadku możliwość otrzymania zapisu dźwięku będą mieli uczestnicy postępowania oraz każdy, kto potrzebę otrzymania takiego zapisu dostatecznie usprawiedliwi.

Nowy sposób rejestracji przebiegu rozprawy z wykorzystaniem nowoczesnych technologii wymaga rozwiązania problemów wynikających z potrzeby zapewnienia powszechności dostępu do protokołu elektronicznego, w tym także osób wykluczonych cyfrowo. Zagadnienia te nie powinny być przedmiotem rozwiązań normatywnych w ustawie rangi kodeksowej regulującej postępowanie cywilne. W związku z tym ich uregulowanie odbędzie się przez zmianę rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych oraz odpowiednie przepisy rozporządzenia wydanego na podstawie proponowanego art. 159 § 5. Planowane udostępnianie zapisu przebiegu posiedzenia w formie audio-video za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie oznacza rezygnacji z innych form udostępniania tego zapisu, czyli na mniej zaawansowanych technologicznie nośnikach w postaci płyt CD. Pozwoli to osobom nieposługującym się technologiami informatycznymi na odtwarzanie zapisu przebiegu

rozprawy za pomocą powszechnie dostępnych urządzeń audio. Osobom, które nie posługują się nawet takimi urządzeniami lub nie mają do nich dostępu umożliwione zostanie odtworzenie nagrań w siedzibach sądów lub – w przypadku osadzonych – w zakładach karnych.

W projektowanej ustawie zostało jednoznacznie rozstrzygnięte, że zasadą będzie sporządzanie protokołu elektronicznego (proponowany art. 157 § 1 k.p.c.). Jednak będzie to zależne od stopnia wyposażenia poszczególnych sądów w odpowiednią aparaturę. Takie rozwiązanie podyktowane jest niedostatecznym wyposażaniem wszystkich sądowych sal w odpowiedni sprzęt i oprogramowanie. W sądach posiadających odpowiednią infrastrukturę techniczną sporządzanie elektronicznego protokołu będzie zasadą. Należy zaznaczyć, że aby zapewnić ciągłość procedowania, niezbędne jest stworzenie spójnego systemu dla sądów pierwszej i drugiej instancji. Sądy apelacyjne oraz sądy okręgowe w pierwszym rzędzie powinny zostać wyposażone w odpowiednią infrastrukturę techniczną, aby uniknąć sytuacji, w której sąd odwoławczy, zapoznając się z aktami sprawy zawierającymi elektroniczny protokół, nie będzie dysponował środkami umożliwiającymi zapoznanie się z jego treścią.

Rodzaje urządzeń i środków technicznych służących do sporządzania protokołów elektronicznych oraz sposób przeprowadzenia identyfikacji osób je sporządzających, a także przechowywania elektronicznych protokołów określi Minister Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia wydanego na podstawie delegacji z art. 158 § 5 k.p.c. Rozporządzenie to określi rodzaje urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania dźwięku albo obrazu i dźwięku, sposób sporządzania zapisów dźwięku albo obrazu i dźwięku oraz sposób identyfikacji osób je sporządzających, jak również sposób udostępniania oraz przechowywania takich zapisów z uwzględnieniem wymagań dla systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych określonych w odrębnych przepisach, aby zapewnić stronom możliwość dostępu do zapisu i zapoznania się z nim.

Również w tym samym rozporządzeniu zostanie uregulowana procedura dodawania tzw. adnotacji do sporządzonego protokołu elektronicznego. Adnotacje te będą miały charakter wyłącznie czynności materialno-technicznej i będą służyły usprawnieniu posługiwania się protokołem elektronicznym. Ich celem będzie wskazanie poszczególnych etapów przeprowadzania czynności, aby zapewnić efektywniejszą i szybszą pracę z protokołem elektronicznym. Chcąc wyszukać konkretny fragment danej czynności, nie trzeba będzie odtwarzać całego zapisu. Wystarczające będzie odszukanie stosowanej adnotacji zsynchronizowanej z zapisem, wskazującej na dany fragment. Ponadto

w adnotacjach będą umieszczane również inne istotne okoliczności, w szczególności informacje o stawiennictwie stron, o dopuszczonych dowodach w sprawie, czy dowód został przeprowadzony, odroczeniu rozprawy czy też o wydanych orzeczeniach i zarządzeniach.

Jednocześnie protokolant sporządzał będzie skrócony zapis pisemny przebiegu posiedzenia ograniczony do oznaczenia sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwisk sędziów, protokolanta, prokuratora, stron, interwenientów, jak również obecnych na posiedzeniu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz oznaczenia sprawy i wzmianki co do jawności, a także treści rozstrzygnięcia, jeżeli sporządzenie odrębnej sentencji orzeczenia nie jest wymagane. Ponadto protokół sporządzony pisemnie powinien zawierać wymienienie zarządzeń i orzeczeń wydanych na posiedzeniu oraz stwierdzenie, czy zostały ogłoszone, a także czynności stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu (ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu) oraz inne czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu. Te ostatnie czynności stron to np. ustne udzielenie pełnomocnictwa (art. 89 § 2 k.p.c.), zwrócenie uwagi sądu na uchybienie przepisom postępowania (art. 162 k.p.c.), ustny wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku (art. 505⁸ § 1 k.p.c.), oświadczenie o zrzeczeniu się prawa do wniesienia apelacji (art. 505⁸ § 3 k.p.c.), ustne zgłoszenie treści pism procesowych (art. 466 k.p.c., art. 477⁹ § 5 k.p.c., art. 477¹⁰ § 2 k.p.c.), ustne oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 641 k.p.c.), protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu (art. 651 k.p.c.). Powyższe oznacza, że w razie sporządzenia protokołu elektronicznego wyłączone jest zapisywanie w protokole sporządzonym pisemnie przebiegu czynności dowodowych, a także wszelkich innych wniosków, oświadczeń czy wywodów stron i innych uczestników postępowania oraz sądu, niż te, których wpisanie jest dopuszczalne na podstawie art. 158 § 1 k.p.c.

Protokół w formie pisemnej podpisany będzie, tak jak obecnie, przez przewodniczącego i protokolanta. Natomiast protokół elektroniczny będzie utrwalany w sposób gwarantujący identyfikację osoby sporządzającej go oraz rozpoznawalność jakiegokolwiek jego późniejszej zmiany.

Zapewnienie pełnej funkcjonalności systemu oraz efektywności wykorzystania elektronicznego protokołu pozostaje w ścisłej korelacji z potrzebą dokonywania transkrypcji (pisemnego przekładu) zapisu, która jest niezwykle pracochłonną czynnością i stanowić będzie dodatkowe obciążenie dla protokolanta. Natomiast stronom może ona umożliwić

podejmowanie działań mających na celu przedłużenie postępowania. Zgodnie z proponowanym art. 158 § 4 k.p.c., jeżeli będzie to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie, prezes sądu na wniosek przewodniczącego może zarządzić sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu elektronicznego. Transkrypcja będzie stanowić załącznik do protokołu elektronicznego. Będzie ona czynnością o charakterze materialno-technicznym. Nie należy utożsamiać jej z protokołem, którym wciąż pozostawać będzie sporządzony zapis dźwięku albo dźwięku i obrazu. W związku z tym w stosunku do pisemnego przekładu nie znajdą zastosowania przepisy dotyczące protokołów, w szczególności nie będzie on podlegał sprostowaniu lub uzupełnieniu. Transkrypcja elektronicznego protokołu będzie dokonywana tylko w sytuacjach wyjątkowych dla zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie oraz będzie dotyczyła tylko i wyłącznie stosownych fragmentów. Ponadto, mimo dokonania transkrypcji, protokołem pozostanie wciąż zapis audio lub audio-wideo, a transkrypcja stanowić będzie jedynie załącznik. Oczywiście zarówno strony, jak i skład orzekający, będą mogły sporządzać notatki na własne potrzeby, a także powoływać się na nie w toku postępowania. Jednakże osoba posługująca się taką notatką będzie odpowiadać za jej zgodność z zapisem z posiedzenia. Notować będzie można podczas utrwalania czynności protokołowanych. Notatki nie będą miały jednak charakteru urzędowego, ale autentyczność treści w nich zawartych (np. jeśli przytaczano by przebieg rozprawy w pismach sądowych lub procesowych) mogłaby być w każdej chwili zweryfikowana poprzez porównanie zapisu pisemnego dokonanego przez stronę lub sędziego z elektronicznym protokołem (nagraniami audio-wideo) znajdującym się w aktach sprawy. Transkrypcja w postaci notatek obejmujących krótkie, kilkudzaniowe wypowiedzi nie powinna być uciążliwa dla sędziów czy stron, ich pełnomocników i innych osób. Takie rozwiązanie pozwoli zachować wygodę pracy sędziego, jednocześnie ograniczając koszty transkrypcji jedynie do niezbędnych przypadków. Wykluczy ponadto różną sytuację sądu i pełnomocników w tym zakresie.

Przyjęcie takiej konstrukcji w przypadku transkrypcji stanowi kompromis pomiędzy dążeniem do zapewnienia ekonomiki postępowania i ułatwienia procedowania sądowi a nakładem pracy związanym z dokonaniem transkrypcji. Przy obecnym poziomie rozwoju techniki są już do dyspozycji urządzenia, dzięki którym znalezienie nagranych fragmentów wypowiedzi osoby słuchanej lub oglądanej podczas rozprawy/czynności protokołowanej niekoniecznie wymaga obejrzenia (przesłuchania) całości protokołu elektronicznego (a więc nagrania audio lub audio-wideo). Na zasadzie podobnej do przejrzania tradycyjnego

pisemnego protokołu możliwe jest przejrzanie elektronicznego protokołu wraz z zsynchronizowanymi z nim adnotacjami po to, by znaleźć wypowiedzi danej osoby lub jej fragment. Aktualnie każdy program do odtwarzania plików audio lub audio-wideo umożliwia przesuwanie treści w obydwie strony, na ogół przy różnych prędkościach wybieranych przez użytkownika, a także posiada funkcję pauzy.

Projektowany akt uchyla art. 159 k.p.c., gdyż nie ma już uzasadnienia dla nagrywania przebiegu czynności protokołowanej i sporządzania tradycyjnego protokołu, jak i sporządzania protokołu metodą stenograficzną.

Wyłączenie instytucji sprostowania protokołu (art. 160 k.p.c.) w przypadku protokołu elektronicznego stanowi naturalną konsekwencję przyjętych rozwiązań. Instytucja sprostowania protokołu nie spełniłaby w tym przypadku swojej funkcji z uwagi na to, że zapis audio lub audio-wideo stanowi wierne odzwierciedlenie przebiegu dokonanych czynności procesowych. Może być natomiast przydatna instytucja uzupełnienia protokołu, np. w razie przerwania zapisu lub zapisu nieczytelnego.

Nowe brzmienie § 1 w art. 238, według którego protokół sporządzony zgodnie z art. 157 § 1¹ k.p.c. (czyli protokół sporządzony wyłącznie pisemnie), zawierający przebieg postępowania dowodowego przed sędzią wyznaczonym lub przed sądem wezwanym, podpisują, oprócz sędziego i protokolanta, także osoby przesłuchane oraz strony, jeżeli są obecne, spowodowane jest zbędnością podpisywania przez osoby przesłuchane oraz strony z czynności przed sędzią wyznaczonym lub sądem wezwanym protokołu spisanego zgodnie z zasadami wynikającymi z art. 158 § 1 – skoro przebieg czynności został utrwalony w formie protokołu elektronicznego. Odpowiedniej zmiany dokonano w treści art. 273 § 1, zgodnie z którym zeznania świadka będą odczytywane, tylko jeżeli nie sporządzono protokołu elektronicznego.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem proponowanej regulacji jest usprawnienie postępowania sądowego przez zastosowanie nowoczesnych technik zapisu przebiegu czynności sądowych, jako jednego z obszarów unowocześniania procedur sądowych przez umożliwienie wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w postępowaniu przed sądami powszechnymi.

Właściwe utrwalenie czynności procesowej jest niezbędne do jej należytego udokumentowania w aktach sprawy oraz do oceny prawidłowości przeprowadzonego postępowania, zwłaszcza w ramach postępowania odwoławczego lub wywołanego wskutek wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Zastąpienie tradycyjnej formy utrwalania czynności procesowych poprzez wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych jest na obecnym poziomie rozwoju technologicznego i społecznego nie tylko możliwe, ale przede wszystkim niezbędne.

Technologie cyfrowe rejestrujące dźwięk lub dźwięk i obraz pozwalają na utrwalenie własnych sformułowań uczestników postępowania, niewystylizowanych przez inną osobę, bez zniekształcania wypowiedzi. Zapis audio-video daje lepsze podstawy do oceny materiału dowodowego i kontroli instancyjnej niż tradycyjny protokół. Wiarygodność protokołu elektronicznego pozwala na uproszczenie zasad pisemnego utrwalania tych czynności sądowych, z których sporządzany jest zapis audio lub audio-video. W takiej sytuacji protokół pisemny powinien ograniczać się do wskazania, gdzie i kiedy czynność miała miejsce i kto w niej uczestniczył oraz niektórych oświadczeń procesowych stron i rozstrzygnięć sądu.

Zaproponowane w projekcie ustawy rozwiązania uwzględniają wnioski wynikające z projektu badawczego pod nazwą „Elektroniczny Sąd: administracja sądowa w oparciu o technologie informatyczne” (e-Court), w którym Ministerstwo Sprawiedliwości uczestniczyło między innymi z Ministerstwem Sprawiedliwości Włoch, Uniwersytetem w Amsterdamie i Uniwersytetem Paul’a Sabatier w Tuluzie. Głównym celem projektu było stworzenie instrumentów służących harmonizacji systemów informatycznych używanych w krajach członkowskich Unii Europejskiej dla umożliwienia automatycznej wymiany danych między tymi systemami, a także umożliwieniu obywatelom Unii dostępu do publicznej informacji sądowej poprzez portal internetowy. Rozwiązania, których prototyp powstał w ramach projektu, dotyczyły gromadzenia i archiwizacji multimedialnego zapisu

czynności sądowych oraz przeszukiwania zgromadzonych danych przez uprawnione podmioty, przy użyciu języków używanych w poszczególnych krajach.

Prototyp systemu e-Court był wdrożony i testowany w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu. Eksperyment obejmował rejestrację przebiegu rozprawy, sporządzanie adnotacji, a także transkrypcji. Projekt e-Court w zakresie multimedialnego zapisu przebiegu rozprawy polegał na nagraniu zapisu multimedialnego autentycznych rozpraw sądowych, transkrypcji, czyli sporządzeniu na tej podstawie zapisu tekstowego, a następnie synchronizacji tekstu z obrazem i dźwiękiem.

Wyniki projektu e-Court wskazują, że rozprawa prowadzona przy użyciu zapisu audio-video trwa około 1/3 krócej niż taka sama rozprawa protokołowana tradycyjnie przez dobrze wyszkolonych protokolantów, sprawnie posługujących się metodą pisania bezwzrokowego przy użyciu klawiatury komputerowej. Natomiast sporządzenie transkrypcji 1 godziny zapisu audio-video czynności sądowej zajmuje protokolantowi średnio 4 godziny. Stąd upowszechnienie zapisu audio-video, obok należytego udokumentowania przebiegu rozprawy, przyspieszy procedowanie na rozprawach, pozwoli na lepsze wykorzystanie istniejących sal rozpraw bez potrzeby zwiększania ich ilości, zwiększy czas, który sędziowie mogą poświęcić na nie mniej istotne niż rozprawa czynności związane z rozpoznawanymi sprawami. Czasochłonność sporządzania transkrypcji i związane z tym koszty pozwalają na wniosek, że wprowadzenie zapisu audio-wideo nie może być połączone z obowiązkiem transkrypcji, ponieważ obciążenie protokolantów pracą związaną ze sporządzeniem transkrypcji zapisu rozprawy wzrosłoby kilkukrotnie.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Projekt oddziałuje na sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy i na uczestników postępowań sądowych.

3. Konsultacje

Projekt został przedstawiony w celu wydania opinii Sądowi Najwyższemu, Krajowej Radzie Sądownictwa, Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, samorządom zawodów prawniczych – Naczelnej Radzie Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Krajowej Radzie Komorniczej, a ponadto Stowarzyszeniu Sędziów Polskich „Iustitia”, Stowarzyszeniu Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Prezesom Sądów Apelacyjnych z prośbą o przekazanie projektu podległym

sądom i przesłanie zbiorczej opinii lub zestawienia zgłoszonych uwag. Dotychczas przedstawione zostały opinie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz z większości sądów apelacyjnych. W pozytywnej co do zasady opinii przekazanej przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego sporządzonej przez profesora Jacka Gołaczyńskiego przedstawiono zastrzeżenia do proponowanego w przedstawionym do konsultacji projekcie ustawy wprowadzenia dwóch nowych pojęć, to jest protokołu elektronicznego oraz związanego z nim protokołu skróconego. Wskazano, że wprowadzenie „protokołem elektronicznym” określa się w doktrynie metodę utrwalania przebiegu posiedzenia wprowadzaną w projekcie ustawy, ale nie jest to termin w pełni adekwatny, gdyż odnosi się do protokołu stanowiącego zapis audio lub audio-video, niebędący jednak nową formą protokołu jako szczególnego składnika akt sądowych. Ponadto wskazano również na komplikacje w wykładni innych przepisów kodeksu postępowania cywilnego w związku z występowaniem w ustawie trzech pojęć odnoszących się do instytucji protokołu.

Uwagi te zostały uwzględnione w taki sposób, że pozostano przy dotychczas funkcjonującym jednolitym pojęciu protokołu, formułując w projekcie w nowy sposób przepisy art. 157 § 1 i § 1¹ oraz w konsekwencji wprowadzając odpowiednie zmiany w art. 158 § 1 – 4, art. 160 § 2 i art. 238 § 1. Równocześnie zachowane zostało uregulowanie, z którego wynika, że sporządzenie protokołu elektronicznego jest obowiązkowe, jeżeli nie uniemożliwią tego względy techniczne.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka przedstawiła pozytywną opinię o projekcie, wskazując jednak na konieczność rozwiązania niektórych problemów wynikających z proponowanych regulacji, to jest zapewnienia powszechności dostępu do protokołu elektronicznego, w tym osób niepełnosprawnych oraz wykluczonych cyfrowo, zapewnienia neutralności technologicznej zastosowanych rozwiązań technicznych oraz dostępu mediów do akt sprawy. Te same problemy przedstawiane były również w niektórych opiniach sędziów przekazanych przez prezesów sądów apelacyjnych. Jednak zagadnienia te nie są przedmiotem proponowanych w ustawie rozwiązań normatywnych, a ich rozwiązanie odbędzie się przez zmianę Regulaminu urzędowania sądów powszechnych oraz odpowiednie przepisy rozporządzenia wydanego na podstawie proponowanego art. 158 § 5.

Na skutek uwzględnienia uwag sędziów przesłanych przez prezesów sądów apelacyjnych (uwagi sędziów apelacji katowickiej, lubelskiej i warszawskiej) wprowadzono w razie sporządzenia protokołu elektronicznego możliwość zapisania w pisemnym protokole

innych czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu (art. 158 § 1).

W uwzględnieniu zastrzeżeń sędziów apelacji katowickiej i łódzkiej co do możliwości ułatwionego naruszenia prawa do wizerunku osób biorących udział w czynnościach sądowych i co do konieczności ustawowego rozstrzygnięcia tego zagadnienia wyłączona została możliwość wydawania stronom i innym uczestnikom postępowania zapisu obrazu w razie utrwalenia przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia zapisującego obraz i dźwięk (art. 9 § 2).

W uwzględnieniu uwag sędziów apelacji lubelskiej uzupełnione zostało uzasadnienie projektu w części dotyczącej art. 238 § 1.

Uwzględnione zostało zastrzeżenie sędziów apelacji gdańskiej co do tego, że w art. 158 § 5 w treści upoważnienia ustawowego użyte zostało pojęcie adnotacji, bez jego zdefiniowania w ustawie. Pojęcie to zostało wyeliminowane z treści przepisu, ponieważ ma charakter techniczny i dotyczy sposobu sporządzania protokołu elektronicznego. Nie powinno być więc przedmiotem regulacji kodeksowej. Może być natomiast zdefiniowane i używane w rozporządzeniu wykonawczym, skoro rozporządzenie ma regulować sposób sporządzania protokołu. W treści upoważnienia ustawowego zastąpiono również pojęcie zasad sporządzania protokołu pojęciem sposobu sporządzania zapisów dźwięku albo obrazu i dźwięku.

Nie uwzględniono zastrzeżenia sędziów apelacji lubelskiej, wyrażających obawę co do zbyt nieostrego sformułowania przesłanki zarządzenia przez prezesa sądu pisemnego przekładu protokołu elektronicznego, szczególnie w kontekście pojęcia „prawidłowości orzekania” w razie podjęcia przez prezesa decyzji odmownej, która stałaby się podstawą zarzutu środka odwoławczego od orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Obawa ta jest nieuzasadniona, ponieważ zarządzenie prezesa może być wydane wyłącznie na wniosek przewodniczącego, ale nigdy na wniosek strony. Nie może być zatem w zasadzie podstawą skutecznego zarzutu środka odwoławczego. Strona, jeżeli będzie potrzebować transkrypcji pisemnej, może na własne potrzeby ją sporządzić, korzystając z otrzymanego zapisu dźwiękowego. Natomiast zarządzenie przez prezesa przekładu protokołu elektronicznego ma służyć zapewnieniu prawidłowości orzekania przez sąd (sędziego) jako działanie w sferze organizacji pracy sądu i przebiegu postępowania. Racjonalne korzystanie z tego środka wymaga podejmowania decyzji na odpowiednim szczeblu zarządzania pracą sądu, stąd nie

zostały uwzględnione uwagi zgłaszane przez sędziów kilku apelacji (katowickiej, krakowskiej, wrocławskiej, rzeszowskiej, warszawskiej, szczecińskiej), aby decyzja o sporządzeniu przekładu protokołu elektronicznego podejmowana była przez przewodniczących rozprawy, przewodniczących wydziałów lub sędziów sprawozdawców.

Nie uwzględniono uwagi sędziów apelacji lubelskiej o zbędności wprowadzenia § 2 w art. 160, z tym że omyłkowe wyłączenie uzupełnienia protokołu elektronicznego zastąpiono prawidłowym i wynikającym z brzmienia uzasadnienia projektu ustawy wyłączeniem sprostowania protokołu elektronicznego.

Pozostałe uwagi przekazane przez prezesów sądów apelacyjnych nie dotyczyły zasadniczo szczegółów proponowanych rozwiązań normatywnych, lecz samej idei, potrzeby i możliwości wprowadzenia protokołu elektronicznego. Obok opinii pozytywnych przedstawione zostały opinie kwestionujące potrzebę oraz możliwość wprowadzenia takiego protokołu ze względów finansowych i organizacyjnych, dotyczących przede wszystkim organizacji postępowania sądowego, jak i ze względu na nieprzygotowanie znacznej części społeczeństwa do posługiwania się nowoczesnymi technologiami. Uwagi te, których przyjęcie oznaczałoby w rezultacie rezygnację z projektu, nie zostały uwzględnione z przyczyn przedstawionych we wstępnej części uzasadnienia projektu ustawy.

Projekt ustawy został udostępniony, stosownie do brzmienia art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414, z późn. zm.), za pośrednictwem Internetu na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości, która – zgodnie z § 9 ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 stycznia 2007 r. w sprawie Biuletynu Informacji Publicznej (Dz. U. Nr 10, poz. 68) – jest jednocześnie stroną podmiotową Biuletynu Informacji Publicznej.

Zainteresowania pracami nad projektem na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa nie zgłoszono.

4. Skutki społeczno-gospodarcze oraz finansowe

Obecnie sądy nie są wyposażone w rozwiązania technologiczne umożliwiające korzystanie z protokołu elektronicznego, za wyjątkiem 65 sądów, w których pojedyncze sale wyposażone są w sprzęt do przeprowadzania wideokonferencji. Sprzęt ten, po odpowiednim uzupełnieniu i dodaniu oprogramowania, może służyć także do sporządzania protokołu elektronicznego.

Dostępne rozwiązania służące do rejestracji przekazu wizyjno-fonicznego charakteryzują się zróżnicowaną strukturą techniczną, wielkością i możliwościami użytkowymi. Założono, że do wizyjnej i fonicznej rejestracji przebiegu posiedzeń sądowych zastosowane zostaną systemy opierające się na cyfrowej rejestracji sygnału. Koszty zakupu i użytkowania zestawów są konsekwencją przyjętego rozwiązania formalno-prawnego nadającym nagraniom znaczenie protokołu elektronicznego w procedurze sądowej. W związku z tym uwzględnić należy również koszty archiwizacji i udostępniania nagrań. W niektórych przypadkach konieczne będzie dostosowanie sal rozpraw do instalacji odpowiednich urządzeń elektronicznych. Uwzględnione muszą zostać także takie elementy, jak wielkość składu sędziowskiego, liczba osób zasiadających na ławach dla stron, co ma związek z wielkością sali rozpraw. Zależy od tego nie tylko długość tras kablowych, ale i ilość potrzebnych mikrofonów zapewniających możliwość swobodnych wypowiedzi.

Planowane jest wykorzystanie systemu nagrywania opartego o elementy telewizji przemysłowej. Jako podstawowe elementy tego systemu należy wyróżnić:

Lp.	Nazwa urządzenia	Szacunkowe koszty w zł
1.	Kamera kolorowa o rozdzielczości co najmniej 460 linii TV (PAL), o powiększeniu optycznym min. 10x, posiadająca możliwość obsługiwaną przez protokolanta sądowego – 3 szt.	9 000,00
2.	Rejestrator cyfrowy pozwalający na rejestrację w czasie rzeczywistym na poziomie CIF lub D1 oraz zarządzanie z poziomu sieci LAN, posiadający system dysków w układzie RAID gwarantujący ciągłość zapisu i odczytu nagrań, możliwość podłączenia kamery dokumentowej, jako jednego ze źródeł sygnału wideo.	30 000,00
3.	Mikrofony zasilane za pośrednictwem kabla sygnałowego, montowane w sposób trwały – ilość uzależniona jest od ilości osób składu sędziowskiego i stron procesu (cena określona średnio na salę).	4 000,00
4.	Pozostałe elementy techniczne (miksery, splitter, switch, zestawy montażowe urządzeń itp.)	7 000,00
5.	Kamera dokumentowa do prezentacji dowodów	3 000,00
	RAZEM	

Inne koszty, to jest koszty oprogramowania, instalacji urządzeń, w tym w niektórych przypadkach połączonych z przeróbkami sal rozpraw, szkoleń pracowników, oszacowano na kwotę 10 000 zł. Na dzień 30 czerwca 2009 r. w sądach było 4381 sal rozpraw. Biorąc pod uwagę z jednej strony ograniczenie ilości sal rozpraw w związku z wprowadzanymi zmianami organizacyjnymi sądownictwa, a z drugiej strony wprowadzenie systemu elastycznego zarządzania salami rozpraw, umożliwiającego lepsze ich wykorzystanie, dostosowane do

rejestracji przebiegu posiedzeń w systemie audio-video, powinno być około 4.000 sal rozpraw, co oznaczałoby potrzebę wydatkowania 252 mln zł. Jeżeli uwzględnić, że w 65 salach dostosowanych obecnie do przeprowadzania wideokonferencji koszty przystosowania do nagrywania w systemie protokołu elektronicznego będą zmniejszone o około ½ (2 047 500 zł), można oszacować, że wdrożenie rozwiązań technologicznych umożliwiających pełne i obowiązkowe korzystanie z protokołu elektronicznego przez wszystkie sądy wymaga poniesienia wydatków z budżetu państwa w wysokości około 250 mln zł. Jednak projektowane przepisy ustawy, uzależniające utrwalanie przebiegu posiedzenia od względów technicznych, pozwalają na stopniowe rozszerzanie stosowania protokołu elektronicznego, co umożliwi stopniowe wyposażanie sal sądowych w potrzebne urządzenia i instalacje. W związku z tym w pierwszym roku po wejściu w życie ustawy, to jest w roku 2010, wydatki wyniosą 40 mln zł, a w ciągu kolejnych dwóch lat – 210 mln zł. Planowane jest wdrażanie protokołu elektronicznego jednocześnie na całych obszarach poszczególnych apelacji. W roku 2010 poniesione byłyby wydatki związane z wdrożeniem projektu w dwóch apelacjach, w roku 2011 w czterech kolejnych apelacjach, a w roku 2012 w pięciu następnych apelacjach.

Środki na cele związane z realizacją ustawy w 2010 r. w kwocie 40 mln zł zostały zaplanowane w ustawie budżetowej na 2010 r. w części 15 – Sądy powszechne.

Należy zaznaczyć, że wprowadzenie protokołu elektronicznego, szczególnie w powiązaniu z wprowadzoną już wcześniej możliwością przeprowadzania dowodów na odległość, pozwoli w przyszłości (po odpowiednim wyposażeniu zakładów karnych albo przez wykorzystanie sprzętu, w który wyposażone zostaną najbliższe sądy) na uzyskanie istotnych oszczędności w wydatkach więziennictwa, ponieważ możliwa będzie rezygnacja z dowożenia osadzonych, występujących w sprawach cywilnych jako strony lub świadkowie, w celu ich wysłuchania lub przeprowadzenia dowodów, do odległych sądów prowadzących postępowanie.

W zakresie skutków społecznych istotne będzie poprawienie sprawności postępowania sądowego, a także umożliwienie skupienia się sędziego i uczestników postępowania na przebiegu czynności bez zbędnych przerw w celu formułowania i kontrolowania protokołu pisemnego. Korzystnie zostanie zmieniony obraz przebiegu posiedzeń sądowych, co wpłynie na poprawę społecznego obrazu sądów i podwyższenie zaufania do wymiaru sprawiedliwości.

Projekt nie wpłynie na rynek pracy.

Regulacja nie wpłynie bezpośrednio na konkurencyjność gospodarki. Jednakże wynikające z projektu przyspieszenie procedur zmierzających do skutecznego dochodzenia należności może przyczynić się do podwyższenia konkurencyjności gospodarki.

Projektowana ustawa nie wpłynie na sytuację i rozwój regionalny.

5. Zgodność projektu z prawem Unii Europejskiej

Materia projektu leży poza zakresem spraw regulowanych przez prawo Unii Europejskiej.

Projektowana ustawa nie podlega notyfikacji zgodnie z trybem przewidzianym w przepisach dotyczących sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych.